

Magyar bakák Boszniában

Mostanában hal ki az a nemzedék, amely az első világháború előtt még békeidőben nyert katonai kiképzést. Bár a nagyapák emlékezetében — különösen a háború borzalmaihoz mérve — kissé megszépül a három év szolgálati idő, keserves világ volt az is. A monarchiában nagyon pontosan betartották az elvet, hogy az újoncot a lehető legmesszebbre vigyék szülőhelyétől, a magyart Csehországba, a csehet Horvátországba, a horvátot Ausztriába és vizont. A legrosszabbul azok jártak, akik Boszniába, ebbe a frissen hódított, rendezetlen állapotú tartományba kerültek. Bosznia Hercegovinának nevezett részén a montenegrói határon (Crna Gora) állt egy erőd, amelynek különösen rossz híre volt, *Bileknek* (ma Bileća) hívták. Neve gyakran szerepelt a századelő újságcikkeiben mint az embertelen osztrák katonai szellem elretentő példája. A kisváros szélsőséges időjárása, isten háta mögötti fekvése erősen megpróbálta az idevezényelt katonaság testi és lelki erejét. Büntetésnek számított itt szolgálni, s 1920 után a jugoszláv királyság börtönnök is használta az erődöt, ahol a kommunista mozgalom több vezetője raboskodott. Az okkupáció után sokáig folytak a vidéken kisebb csatározások, de nem ezek, hanem egy nagyon súlyos „békebeli” esemény tette igazán ismertté Bilek nevét, a hírhedt „bileki mars”. A komáromi 12-es gyalogezredet 1903 júliusában teljes felszereléssel három nap alatt egy száz kilométerre fekvő másik erődbe vezényelték. A rendkívüli forróságban már az első nap huszonöt ember halt meg napszúrásban, végül az ezerkétszázból mindössze százán értek a maguk lábán célba. (Erre utal összeállításunkban „A bileki baka dala” című vers kezdete.) Az eset óriási fölháborodást kavart a közvéleményben. Ady Endre is hozzászólt szenvedélyes hangú vezércikkkel a Nagyvárad Naplóban (1903. július 28), a hadsereg tisztjeit és az ország vezetőit gyilkossággal, népirtással vádolva.

Milyen volt az élet a bileki garnizonban? Erre most maguk a katonák felelnek, de nem az utódoknak szóló mesékkel, hanem hiteles korabeli vallomásokkal, amelyeket maguk vetettek papírra 1910—14-ben. A katonaköltészetet őrző kéziratok füzeteket *Konsza Samu* (1887—1971) sepsiszentgyörgyi tanár mentette meg az utókornak. Komsza ifjúságától érdeklődött a népköltészeti gyűjtés iránt. Kisebb nyelvészeti és néprajzi cikkei mellett legnagyobb műve a Háromszéki magyar népköltészet (Marosvásárhely, 1958), amelynek anyagát majdnem negyven esztendőn át diákjai segítségével gyűjtötte. A világháború alatt katonai szabóműhely parancsnoka volt Kaposvárrott, ahol keze alatt Bileken szolgált sebesült bakák is dolgoztak. Komsza el kérte, az időközben elhaltak ládájából pedig magához vette a *katonakönyveket*. (Nevezzük így jobb szó híján azokat a füzeteket, amelyeket a katonák különféle versekkel és történetekkel teleírtak.) A kéziratok különösen értékesek, mert nagyon kevés maradt fenn belőlük. Jóllehet nagy gondnal rótták a sorokat a bakák, le szerelésekor vegyes tartalmuk miatt rendszerint megsemmisítették őket.

A magyar népköltészetben külön csoportként tartjuk számon a katonadalokat. Két, egymással ellentétes hang hallik ki belőlük. Az egyik így szól: „szép élet, gyöngy élet”, a másik azt mondja: „inkább nézem az abonyi kettőt, mint Majlandban azt a harminckettőt”. Az első a toborzók nézőpontja, és győztes csatákat, diadalmakat ígér. A második a hazától messze szakadást, és a háborús idők életveszélyes bizonytalanságát panaszolja. A boszniai katonakönyvek tartalma igen változatos. Lapjaikon megcsillan a tréfa és a vidámság, de uralkodik a honvágy és a reménytelenség. Megtalálható bennük a fegyverforgatás és a térképészeti kiképzés anyaga éppúgy, mint a kuplé, operett dal, magyar nóta szövege, Petőfi-költemény, hetilapokból kimásolt érzelmes versek és sokféle trágárság, de a tartalom nagyobb részét a népköltészethez sorolható darabok teszik. Népköltészet ez? — kérdezheti a klasszikus folklórhoz szokott olvasó. Találunk a szövegek közt „hamisítatlan” népdalokat, sőt balladákat is (ezekből túlságosan ismert voltunk miatt nem közlünk), de

a bakafolklór többsége mintha valóban nem volna az. Pedig beletartozik a magyar népköltészet körébe, csak annak különös ágát alkotja, amelyre rávetődik a bomlás árnyéka is. Ez még közösségi költészet. A legtöbb vers alatt ott áll, hogy ez és ez írta, a szerző mégis ismeretlen, mert az „írás” itt másolást jelent. A tizenhat dalos-könyvben jól megfigyelhető a szájhagyomány létezési formája. Mindenki más, és más, kisebb-nagyobb mértékben eltérő változatot rögzített. Írásból vagy elmondás után? Ez alkalommal mindegy, a legtöbb esetben maga is változtatott valamit a szövegen. Akadnak szépen gördülő versszakok. Ezeket kicsit másként talán már 1848—49-ben, sőt lehetséges, hogy a napóleoni háborúk idején is énekeltek. Volt idejük tömörre, széppé formálódni, de a darabok többségéről ugyanez nem mondható el. Döcög a ritmus, és nem mindig talál a rím, túl közel érezzük az ismeretlen szerzőt, akinek versben kifejezett érzelmeit nem volt ideje a közösségnek kellően lecsiszolni. A nyelvre hatással volt nemcsak a hagyományos népköltészet, hanem az újságok divatos tárcáinak és érzelgős szerelmes verseinek stílusa is. Olykor képeket, fordulatokat is átvettek innen, sőt a Mali Wárdár történetét akár egy korabeli irodalmi lapban is olvashatnók, de inkább valószínű, hogy e lapokat forgató versfaragó baka írta. A szerelmi történet, az idegenben felelőtlen udvarlás bármily romantikusan is van előadva, hozzátartozott a bileki katonaelethez. Ezért közöltük, és nem utolsósorban a balladákra emlékeztető záróformuláért.

A bileki bakaköltészet egyetlen nagy sóhajtás, vágyódás haza, idegenből a szülőföldre. Még a vidám darabokon is átüt ez a leküzdhetetlen érzés. Nem tudja elrontani a fel-feltörő frázisos hazafiság egy-egy szólama sem. A verseslevelek és a köszöntők zaklatottsága, az ismétlődő megszólítások a siratókat juttatják eszünkbe. Különösen fokozott ez a hatás a kéziratokban, amelyeket nem adhattunk vissza betűhíven, mert a bakák legtöbbször egyetlen hatalmas mondatban írták le őket, nem törődve a nagybetűk és a központozás szabályaival. A meg-megbomló versezettek hangulatát mondatokra osztott szöveggel, de az eredetihez híven sorokra tördelés nélkül kívántuk visszaadni.

A katonakönyvek szerzői és másolói mind abban a híres 44-es gyalogezredben szolgáltak, amelybe Somogyból sorozták a legénységet. Az ezredtulajdonosról Albrecht-bakáknak nevezték őket, de inkább „rosseb-bakák” néven váltak híressé, amikor néhány esztendő múlva vak rohamokban százával hulltak el Galícia és Doberdó mezein. Idegen, imperialista érdekekért szolgáltak a bileki erődben sínylődve, azok kívánságára haltak meg a háborúban. Mintha érezték volna a végzetes sorsot, amikor így írták alá a versmásolatokat: „Írtam keservemben, mert elfogott az igaz érzet”, vagy: „Vachen voltam, kínomból írtam, Jaj, de fáj, nem tudom, mi, csak fáj”. 1969 nyarán Kónsza Samu azzal az indokkal ajándékozta nekem a kéziratokat, hogy azok dunántúli katonák kezétől származnak, és Magyarországon van a helyük. Ha már neki nem sikerült publikálnia belőlük — fűzte hozzá — jó lenne, ha mi megtennénk. Most, amikor válogatást adunk a katonakönyvek gazdag anyagából, az ő kívánsága szerint is cselekszünk.

KÓSA LÁSZLÓ

ELŐSZÓ

Köszöntve legyenek minden emberek, kik kezükbe veszik ezen verses könyvet. Mert ezen verses könyvet egy árva kéz írta, aki a császárt három évig szolgált. És van ebbe írva mindenféle-fajta, valóban csodálja, aki elolvassa. Sok szép nóta és vers és más történet, hiszen nem is kell más a baka legénynek. Mert azon van neki minden kis kedve, hogy találhat egy szép menyecskére. De most hagyjuk, jó barátom a menyecskéket, legelőször megkezdek nektek egy szép mesét

A BAKAÉLET SORA

Most írom versemet egy baka életről, amelyet kipróbáltam ugyancsak emberül. Az írásban is kimagyarázom, melyre ha rá gondolok, borsódzik a hátam. Bizony sok is legyen azoknak a fejébe, akik hibát találnak az én versemben, mert ezen vers épp aként íratott, mint ahogy az tőlem kimagyaráztatott. Szép a bakaélet, igen de csak nézni, akinek kedve van tessék megpróbálni. Válogatott ifjak nem valami gyávák, csak az baj, hogy némileg árvák, mert a baka, ha tisztán felöltözik, a lányok szíve értök repedezik, mert tiszta önmaga, tiszta a ruhája, de felette kemény az ő regulája. Szép a bakaélet, de felette csinos mind amellet az ő élete mégsem kívánatos. Pénzt is szokott minden öt napon kapni, aminek nyakára hamar szokott állni. Ugyanazon napon nincsen semmi baja, mert akkor tartatik az ő karácsonya. De más napon kedve lehet neki sírni, mert a pénzes erszényt a hideg kezdi rázni. De azon semmi doktor nem tud segíteni. Bizony nyavalyája oly erősen bántja, ha rá gondol a baka, szívét szomorítja. Ha négy nap eltelik, csak kenyér is volna, könnybe borul a szeme, ha felnéz a polcra. Szegénynek komisz kenyér az ebédje. De nagyon savanyú, öneki nem tetszik. De azért muszáj neki tetszeni, mert nem mehet a padlásra szalonnát metszeni. Reggel étele a nadrágszárítás, így tele a gyomor, nincsen semmi kívánság. Császár dohánnyal tölti meg pipáját és annak füstjével mulatja magát. Így haladnak a napok egymás után, jaj de sokat gondolok a szabadság után.

ADRIAI JEGES TENGER ...

*Adriai jeges tenger veri a hullámot,
Azon visznek el ingemet Hercegovinába.
Ott is én leszek az első, én állok a sorba,
Nemtom, kedves kisangyalom látlak-e vagy soha.*

*Késő este végig mentem én a sötét utcán,
A kapuban várt engem egy göndör hajú kislány.
Így köszönök én hozzája, jó estét, te kislány,
Súgjad ide a fülembé szeretsz-e igazán.*

*Este van már barna kislány haza köne menni.
Még a kapun be se lépek meg akarnak verni.
Ne verjen meg, édesanyám, nem vagyok az oka.
Barna kislány a szeretöm, nem eresztett haza.*

A BILEKI HATÁRSZÉL

Hidegen fúj Bécs felől a téli szél, Budapestre megérkezett a befél, egy ezred magyar baka masírozzon Boszniába, a határ szélire. Hegyes-völgyes görbe ország Bosznia, magyar vére fáj most megint a foga. Átkozott légy görbe ország örökre, de sok magyarnak ömlött itt már a vére. Búcsúzik a magyar baka útra kel, sír az anya, sír az apa, a testvér, Sok kisleány siratja a kedvesét. Verd meg isten azt a görbe országot, mért vetted el az én kedves babámat. El kell menni abba a csúf országba. Gyorsan megy a gőzös masina lefelé, minden koci magyar bakával van teli. Azt mutatja, a magyar bakának nincs párja, mert odalenn ember kell a határra. A bileki határ széle körül van várakkal. A várakat este alkonyattal koszorúzza a táj, az égről áldást most már a szegény magyar baka vár.

MIKOR MENTEM...

*Mikor mentem Dél-Amerikába,
Rádültem a hajó korlátjára,
Jaj de lassú a hajó haladása,
Későn érek a babám lakására.*

*Mikor mentem Dél-Amerikába,
Kinéztem a hajó ablakából.
Visszanéztem szép magyar hazámra,
Sej kiben, kedves rózsám, magad maradsz árva.*

*Ezt a kislányt viszi a víz, viszi,
Szeretője a vízpartól nézi,
Kedves babám, ne hagyj már elvinni,
Gyenge testem a halaknak megenni.*

*Mikor mondják doppelrejen rechcum,
Irány az a bileki templom,
Odavárnak a göndör hajú lányok,
Én meg csak úgy kacsingatok rájuk.*

BAKA VERS

*Nincs szabadabb a madárnál,
Nincs árvább a katonánál.
Minden falu a hazája,
Minden bokor a tanyája.*

*Patrontáska a reménye
Jobb vállán a felesége,
Prociókli a kamarája,
Borjúja a gazdasága.*

*Hat krajcár a fizetése,
Ha megissza, nincsen pénze.
Akár milyen jó a termés,
Csak egy forma a fizetés.*

*Katonaság nem igazság,
Verje meg a szentháromság,
Szegény legényt besorozzák,
A gazdagot otthon hagyják.*

MIKOR POSZTOT ÁLLTAM

*Ejjel mikor posztot állok a vár magas bástyáján,
Elmerengve búslakodom a csillagos éjszakán,
Bárcsak a szép hazámban, Magyarországon lehetnék,
A világon legboldogabb, akkor talán én lennék.
De én boldog úgy se leszek, míg az idő el nem jő,
Mikor nektek búcsút intek, te nagy szikla, kopár kő.*

A BÁSTYA TETEJÉN

Ha felállok a bástya tetejére
Körülnézek mindenütt a vidékre,
Nem látok mást mint kősziklás hegyeket,
Közte egy-két túskebokrot keveset.

Hidegen fúj a bástyán az őszi szél,
Ott állok egymagamban árván én,
Rágondolok a szép magyar hazámra,
Otthonhagyott kedves, édes babámra.

Hideg eső csapkodja az arcomat,
Egész bőríg átáztatja ruhámat.
Beállnék én a bástya sarkába,
Ha a hideg szél oda is be nem járna.

Hiába, így kell nekem, édes rózsám, szenvedni,
Fiatalon és ily árván elhervadni.
Elhervadok mint ősszel a falevél,
Melyet immár oly sokszor megfúj a hideg szél.

Messze földön, tőled távol idegen országban,
Mindig érted ábrándozom órállásomban,
Fáj a szívem, sajóg érted,
Hogy ily messze vagyok tőled,
elhervadva, meglátsz engem valahára.

KAPITÁNY ÚR, FŐHADNAGY ÚR...

Kapitány úr, főhadnagy úr tegnap tartott rapportot,
Le is ülök, le is ülök érte huszonegy napot,
Risztungomat, manduromat viszik a magazinba,
Engem pedig, szép kedvesem az egyes áristomba.

Kapitány úr, főhadnagy úr, adjon isten jó napot!
Adjon isten, adjon isten, édes lányom, mi bajod?
Kapitány úr, főhadnagy úr csak az az én kérésem,
Szeretőmet, a babámat az egyesből kikérem.

Nem lehet azt, nem lehet azt, édes lányom megtenni,
Ha bűnös volt; ha bűnös volt, meg kell érte szenvedni.
Szenvedett az, vitéz kapitány úr, három évig eleget,
Engedje el szabadságra, kapitány úr, ha lehet.

Kapitány úr, főhadnagy úr holnap tartja a rapportot,
Holnap reggel, holnap reggel jelentem a forszungot,
Kapitány úr, főhadnagy úr, civil ruhám adja ki,
Letelt már a három évem, szabadságra kell menni.

EMLÉKVERS HERCEGOVINÁBÓL

Mit írjak emlékül ezen kis könyvbe, melyből ezen idegen tájék jusson eszembe. Bánattal telt szívem csak is azért sóhajt, szép magyar hazámtól, hogy ily távol vagyok. Közepén vagyok én Hercegovinának, hol színét sem látni szép magyar hazánknak. Csak bujdosok itt mint azon kis madár, kit a sas üldöz már. Szívem csak azért van bánatba merülve, szüleim, kedves testvéreim és szép kedvesem jutnak mindig az eszembe. Egyetlen reményem csakis azokban lelem, hogy egykoron meglátom kedves szülőföldem. Majd ha egykor valahára elhozza az Uristen azon gyönyörű napot, hogy feltegyem ismét azt a kis kalapot, úgy fogom érzni magamat, mint azon kis madár, mely a kalitkából a szabadba száll.

A BAKÁ REMÉNYE ÉS PANASZA

A bakának jól memne a világa, ha úgy menne minden, ahogy ő kívánja. Először is feljebb való ne volna. Baka nyugtát mindig csak az zavarja. Hajnalban már rikácsol a fülébe: aűf banda, frűh raport! Haszontalan nem lehet már nyugodni, reggel van már, nem lehet már pihenni. Gabanéta igazítás, szobarend, kiállani hallatszik már odalenn. De ki tudná a sok bajt elszámolni, mért nem hagynak a bakának nyugodni. Baka a gondját úgy szokta csak levonni, unalmában elkezd mindent kívánni. Kívánsága ezer van egy bakának, egy hét alatt hatszor volna vasárnap. Ne kellene mást tenni, csak aludni, ha felébredt, lehetne sok bort inni. Reggelenként gélenkszübüng ne volna, minden este 9 liter bor volna. Majomfogó, betyárleves meg zupa, babcsipetke, krumpliceves ne volna. Túrós lepény, mákos rétes, paprikás, 40 darab dohányszivar pántlikás. 19 fél liter bor mindennap, piros képű barna leány pucernak. Tizenhatszor volna egy nűp menűzi, minden éjjel szép kislánnyal aludni. Minden ébresztűkor arra ébredne, barna kislány csűntusz tart a kezébe. Csűntusz után egy ropogűs csolk ráadás, minden fél nap tizenkűszer áldűműs. Tizenkűt perc volna csak egy esztendű, félév volna bakakűnűl tűtendű. A bakának jű öblűs torka volna, a torkához merve bort is ihatna. Vacsorára tejbe sűlt hűs, libaműj, ezer pengű szabadulűs órájűn. Unalmába egyebet se csinálna, mindig újabb-űjabbakat kívűnna. Akkorára nűjűn meg a bajusza, ha lányt öle vele körül csavarja. És bomoljon érte minden kisleány. Éjjel nappal szolgálja ki a bakát.

NÉVNAPI KÖSZÖNTű

űrűmmel űdvűzűlűm ezen soraimban. Kedves édesanyűmnak kűzeledik névnapja. Kívűnom az istentűl minden órában, hogy áldűs kűsűrje minden munkűiban. Bű egészség soha el ne hagyja, az űrűmben legyen mindig műdja. Az Istentűl áldűst minden munkűjűn meglűssa. Szűvembűl kívűnom, kedves édesanyűm, hogy sok szűmos neve napjűban rűszesűljűn. Am de azért nem tudjuk, mi a jűvű titka, hogy mit hatűrozott az embernek sorsa. De azért az istenben bűzzunk jű reműnyűsűggel és az megsegűt majd frűss jű egészséggel és ha erű és egészség van, akkor minden van. Ezt kívűnja szeretű fia a tűvol idegen orszűgbűl.

űDESAPA KűSZűNTű

Kűszűnettel kűldűm ezen leveletem. Tartsa meg az Isten kedves szűleimet. Magűnak, kedves jű Apűm, azt kívűnom, tartsa meg az Isten sok szűp nevenapjűt. Tűltsűn bűkessűggel sok, szűmos űveket. űltesse az Isten, kedves jű Apűm, mert haza nem mehetek. Haza nevenapjűra, ha mehetnűk, szűval elmondanűm és nem írűm. De igrű hűt bocsűssanak meg, mert haza nem mehetek, hogy űdesapűmnak egy szűp verset kűszűntsek. Most levelemben emlűkszek meg rűlűk, hogy űdesapűmat most nevenapjűn áldja meg az Isten.

KEDVESNEK

Fehér liliomnak írok egy levelet, szép piros betűkkel szép bájos örömet. Egy szép gyöngyvirágnak lesz le pecsételve aranyos sorokkal, szerelemmel tele. Virágos kis kertben szép virág nyiladoz, kedves rózsám, a szívem teérted hervadoz. Elhervadok mint ősszel a falevél, mint amelyiket nagyon megfúj a hideg szél. Tiszta szívemből írom leveletemet, amelyben felkérek, hogy el ne feledj. Én rózsám, ne feledjen a te szíved, mert én a sír ajtajáig szívemből szeretlek. Én most, szívem párja, érted vagyok árva, mert el kellett tőled jönni messze idegen országba, a bileki kaszárnyába. A katonáéletben nincsen boldogságom, mert nincsen, aki engem bánatimban vigasztaljon. Nagy messze vagyok tőled rózsám, azért boldogtalan minden órámm. Azzal vigasztalnom bánatos életemet, hogy haza segít még valahára a jó Isten egyszer éngemet. Addig a jó Isten áldon meg tégedet és tartsa meg számomra ártatlan életedet. Egy-két nefelejcsét tűzzél a kebledre, majd azzal jutok én megint az eszedbe. A bánat hozzád soha ne férjen. Gondolj néha arra, kinek szívedet ígérted. Szeressél és bízzál a hű kedvesedben, mert én kedves rózsám a sírig a tied leszek, a fekete hantok, még le nem temetnek. Ha pedig a hantok elborítják a testem, én a jó Istentől hozzád küldöm lelkem. De azért reményem a jó Istenbe vetem. Hozzád segít majd drága, szép kedvesem. Azért ha bánat nyomja szívedet, ne epezd magad. Vigasztalódjál, hogy még majd fogunk mi igazabb életét élni. Vége.

Kelt Bilek 1911. szeptember 29-én.
Írta Infanteriszt Bach Péter.

SZERELMES VERS

Indítom versemet egy szép virágszálhoz, tőlem elmaradott aranyos rózsámhoz. Ezen leveletem most tehozád írom, szívemből szeretett, kedves kis angyalom. Hiszem, ragyogni fog még éltém világa, szívemből szeretett aranyos Mariska. Nálad nélkül mit ér e világon éltém? Minden széppel, jóval áldjon meg az Isten. Áldjon meg az Isten gond nélküli étellel, mint mezei virágot harmatnak cseppjével. Elfelejtethetlen kedves kis angyalom, piros két orcádat csokolni akarom. Amióta kedvesem tetőled eljöttem, nyugalمام fel nem találom sehol sem. Igaz, hogy még odahaza voltam, nem is mertem én tenéked ilyenekről szólni. Mert még gyenge voltam én is, meg te is. Meg attól tartottam, hogy ki fogsz kosarazni. De most már nem bírok szerelmes szívemmel, ezért írok neked néhány sor levelet, ha nem fogsz kitagadni szívedből engemet. Mindég eszembe vagy, mert nagyon szeretnék én lenni tenálad. Szeretnék már egyszer hazalátogatni, te veled, kedvesem együtt mulatgatni. Kedves, szép szerelmem, várjál meg engemet, mert ha férjhez mész szomorítassz engem. Csak töltsed kedvedet leányéletedben, gondolj rám, tőled messze lévő kedvesedre, mert milyen öröm volt, mikor otthon voltam, gyenge karjaid közt magam feltaláltam. Csak kérjed az Istent, hogy segítjen haza, bizonynyal mondom, hogy nem válik károdra. Bizonynyal mondom, hogy a másé nem leszel, ha szerető szívedből engem ki nem vetel, hogyha örömet éns bennem felleled. Olan igaz párra, mint én, te nem találsz, ki oly igazán szeressen, mint én, aranyos tubicám, kedves kis angyalom. Most többet nem írok, mert megtelik az egész papírom. Már mostan bezárom az én leveletemet. Az Isten adjon neked friss, jó egészséget. Továbbá tisztelen kedves szüleidet, nekik is kívánok friss, jó egészséget. Éljenek boldogan öröm egészségben, ezt kívánom én tiszta szívemből. Isten velük. Levelem bezárom, hozzájuk hű szívemből minden jót kívánok.

Isten velük és velem

Badics Mihály

A FEKETE HOLLÓ...

*A fekete holló gyászt visel magáért,
Én is gyászt viselek jegybéli mátkámért,
Jegybéli mátkámért mit nem cselekednék,*

Tenger sűrű habját kanállal kimerném.
Tenger fenekébe gyöngyszemeket szödnék,
Jegybéli mátkámért gyöngybokrétát kötnék.

*

Fáj a szívem, sír a lelkem,
Te érted, drága kincsem,
Kő volna is, meghasadna,
Virág volna, elhervadna,
Könnyebb a kősziklát lágygá tenni,
Mint két szívnek egymástól elválni.
Mikor két egyes szív egymástól elválik,
Még a méz is keserűvé válik.

A BILEKNEK...

A Bileknek jaj de hosszú az utcája,
Negyvennégyes bakák maséroznak rajta,
Három barna kislány sétálgat utána,
Három közül egyiknek sincsen babája.

Jaj nehéz három évet kiszolgálni,
Szár az fügefának zöldlevelét látni.
Szár az fügefának lehajlik az ága,
Szép a babám a Bileken nincsen párja.

EGY SZERELMES VERS

Bánatos szívemből írom leveletem, mert messze hagytam az én kedvesemet. Nem tudom, mikor láthatom kedvesem, igaz hűségedet el nem felejthetem. Tehozzád küldöm el szomorú levelem, melyben megírom ifjan hűségemet. Igaz, hú kedvesem el nem felejtelek, bánat fonja érted fájós szívemet. Sír a lelkem, hogy hozzád gondolok, igaz, hú kedvesem, érted majd meghalok. Mert egyedül te vagy szívem táplálója, szívem a te szíveddel egybe van kapcsolva. Feltekintek sokszor a csillagos égre, kérem istenemet, gondoljon életre. Csak még egyszer adjon szép, szabad életet, hogy szabad lehessen örökké, Kedvesem. Mert akkor mondhatnám magamat boldognak, ha téged, kedvesem átkarolhatnálak. Isten áldását kívánom tenéked, hogy boldog lehess örök életedben. Töröld le galambom sűrű könnyeidet, hogy el ne áztassad gyöngye kis képedet. Minden pillanatban rólam gondolkozzál, leányi szívedtől el ne tántorodjál. Köszönetet mondok hozzám hűségedért, érted epedek mint hú kedvesemért. Ne felejts, Kedvesem, légy hú, boldog, el nem hagylak soha.

SÓHAJTÁS BILEKEN

Hej, de komisz, de keserves a katona élet, megsiratlak még százszor is, te szép civil élet. Eszembe jut, mily szabadon jártam a világban és most itt vagyok mint egy fogoly madár a bileki várban. Felsőhajtottam már százszor az égre, hogy csak háború lenne, ott lekötött bús életem hamar véget érne. Fáj a szívem, bús életem, hogy Hercegovinában töltöm szép ifjúságomat.

Írtam 1913 x hó 9 este hét óra 10 perckor. Öreg 1910-beli gárniziós, aki mind a 38 hoinapját Bileken töltötte, de már csak 26 kis nap van hátra komiszban.

Szakaszvezető Kelemen József Bilecsa

A BAKA JÓ REGGELE

Adjon a vén szakállas dohánytermesztő nagy úristen pávatollas, széles, lagos, majorránás, kacifántos, katymaringós, tüskés bajterjános, rummal kevert rosztopcsinás, vérli gőzös, sűrű zupa, valóságos túrós csusza, kiváló, kívánatos pálinkás, pántlikás gelenkszübüng nélkül való jó reggelt adjon az úristen.

HUSZÁRLITÁNIA

Magyarország, irgalmazz minékünk, katonaélet kegyelmezz minékünk, felséges úristen, hallgass meg minket, Heródes, Pilátus, könyörögj érettünk. Perádézó német lány, kérünk téged hallgass meg minket, piros arcú barna lány, göndör hajú zsidó lány, fehér szoknyás horvát lány, kövér mellű pécsi lány, ó te drága jó dohány, melléje túrós csusza, ez lenne jó vacsora. Barátfüle, friss kolbász, jó parádé, rukkolás, könyörögjetek érettünk ezen szenvedésektől, vizittől, díszben járástól, kegyelem nélküli lovaglástól, lóórségtől, koplalástól, gyalogrukkolástól, pénzfogyatkozástól, ments meg uram minket. Mindnyájan szent ringyók, könyörögjetek érettünk. Ó te cipőszájú, gurgula szemű, gúnár nyakú kantinos, görbelábú vendéglős, nagy mellű trombitás, roskadt lábú vén utász, drágálátos mákos orrú, csuszás szájú szakácsok és a többi krumplis pótraktárosok, poloska kergetők és istennek minden szentjei, könyörögjetek érettünk. Amen!!!!

BAKALITÁNIA

Bécsben lakó atyaisten, irgalmazz minékünk, valamennyi barna kislány, könyörögjön érettünk, kedves jó anyánk, hallgassanak meg minket. Dühös kapitánytól, mérges főhadnagytól, ments meg uram, minket. Idegen hadnagytól, mérges kadéttól, két órai posztállástól, éjjeli patrólérzástól és a korai fölkeléstől, ments meg uram, minket. Szigorú lágerástól, a reggeli gelenszübungtól, a hosszú laófszítól ments meg uram, minket. A risztungtól, a fegyvertől, a kemény fegyverfogástól, az indibláncsülter tördeléstől, a bajonett fektérozástól, a kemény stószsáktól, ments meg uram, minket. A sok ferseft és egy áristomtól, a kaszárnya- és lágeráristomtól, a nehéz marsagyszterungtól ments meg uram, minket. Az orvosi vizittől, a nagy rukkolásoktól, az éjjeli ibungoktól, a délutáni forsulétól és minden rossz menázsitól ments meg uram, minket a katonaélettől most és mindörökké ámen.

SZENT PÉTER GONOSZSÁGA

(BAKA-PASSIÓ)

Mikor Jézus Szent Péterrel együtt a földön járt, szólt Jézus: Látok egy bakát marsolni. Jézus nagyon megsajnálta és mondta Péternek: Írj, Péter a baka részére minden napra 60 krajcárt. Írt Péter minden napra 6 krajcárt. Kérdé Jézus Pétert, megvan? Felelé Péter: megvan Uram, Mester. Mondá Jézus Péternek, írjál minden napra 4 liter bort, mert az megjár a bakának. Írt Péter minden napra egy vörös borjút, mert az megjár a bakának. Kérdé Jézus, megvan? Megvan Uram, Mester. Írjál a bakának minden napra két paprikást, mert a bor mellé az megjár. Írt Péter a borjú mellé két patrontáskát. Jézus mondá tovább, írjál egy napra 8 darab rövid szivart. Írt is Péter 8 szivar helyett 8 darab rövid szíjat. Írjál Péter, a bakáknak minden napra búzacipót. Írt is Péter minden napra két puha cipót. Gondolta az is kell a bakának. Aztán mondá Jézus, ugye Péter, ha ezt mind megeszik a baka urak, amit leírtunk, elég erősek lesznek. Bizony Uram, ha ezt mind felveszik, elég nehezek lesznek. Azután anélkül, hogy Jézus felolvasta volna megszentésfette. Úgy is maradt mindörökké ámen.

INDULÁS CSATÁRA

Kedves jó szüleim, rossz híreket hallunk. Szólnak a trombiták, csatára indulunk. Fújják a riadót nincsen maradásunk, mert mi már a harcra egész készen állunk. Most kedves szüleim, hozzátok fordulok. Könnyező szemekkel töletek búcsúzó. Köszönöm atyai jóságodat és anyai szeretetedet, melyekért a jó isten áldjon meg titeket. Nyújtsátok hozzám atyai kezeiteket, hadd hullassam rája ifjú könnyeimet. Mert mégis hátha utoljára látlak benneteket. Bocsássátok útra kedves gyermekteket. Szeretett jó anyám, ki engemet szültél, 20 éves koromig engem fölneveltél. Kérlek, kedves anyám, ne epezd magadat, érhetsz még utóbb is elég elég sok bánatot. Mert ha te nem volnál, kedves jó anyám, nem lettem volna katona, nem is volna anyám. Áldja meg az isten azt az édesanyát, aki katonának neveli a fiját. 20 évig neveli világ pompájába, 20 leteltével öltözik komisz ruhába. Éltem áldozom a magyar nemzetért, imádjuk az Istent mindezekért. Felemelem kardom, felveszem fegyverem, kedves szüleimtől végbúcsúmat veszem. Kedves szüleim, hozzátok fordulok. Katona életemről most hozzátok szólok. Kedves jó szüleim, tudom bús szívemre nagy bánatot hagytam, katona létemre végbúcsút veszem kedves szüleimtől. Elválásom után jó testvéreimtől. Szólnak már az ágyúk, csattognak a kardok. Édes jó istenem, már a csata tüzeben vagyok. Ha a jó istenünk rajtunk nem könyörül, talán a hű vitézekből egy sem menekül. De azért köszönöm jó atyám és anyám minden lépésteget, mert most már el kell menni. Itt hagytalak titeket, de azért ne epezzétek fájós szíveteket. Kedves testvéreim, ti se könnyeztetek, kik tőlem oly messze elestetek, tudom, hogy nem látjátok a nagy jást szívemben, mert úgy elszomorodtam, hogy nem is tudok szólni egyebet, mint hogy összesen kik vagytok testvérek, isten veletek. Kedves barátaim, hozzátok is szólok. Tik voltatok hozzám hű és igaz barátok. Kedves jó barátaim, töletek is megválóok. A piros véremmel a földet áztatom. Ások, barátom, sírt a kardom hegyével. Takarjátok be a szememet piros kendővel, mert itt most nincs atyám és anyám, kik halálom óráján könnyet hullatnának rám. Tehát, aki a leveletem kapja, az ezt sírva olvassa és bánatos szívemet legalább levél által bánattal újítsa. Itt a vége.

Kelt 1912. február 21-én. Írta Bach Péter tizedes, őrparancsnok.

BAKAÉLET BILEKEN

Szomorú a bakának az élet, azért írok róla egy szomorú verset. Sok magyar fiúnak elmegy itt a kedve, a nagy kősziklák közt elfogy az ereje. Hogyha eszébe jut szép magyar hazája, mindjárt oly szomorú az ő szíve tája. Hát még ha rágondol régi kedvesére, kinek forró csolkját oly sokszor élvezte. Akkor úgy elfogja a szívét a bánat, hulló könnyekkel öntözi a nagy kősziklákat. Most is katonák jönnek Hercegovinába. Viszik őket az elátkozott országba, hol a határőrök, nagy hegytetőn járnak, hol hírét sem látni szép magyar hazának. Nincs itt semmi a világon mint Montenegró szélén két kecskepásztor. Ez is oly szomorú, fáj a szívem rajta, ha furulájával a szerb nótát fújja. Mindjárt eszembe jut a szép magyar nóta, kinek nincsen párja széles e világon. A kecskenyájnak az őrzője egy kis napsütött szerb menyecske. Ez is oly féltékeny, mint a féltékeny madár, aki a párjától nagyon messze elszáll. Mit írjak emlékül ezen kis könyvembe, melről e rideg táj jusson az eszembe. Bánatos szívemmel azon sóhajtozok, szép magyar hazámtól mért oly messze vagyok. Kint a szélén vagyok Hercegovinának, hol hírét sem látni szép magyar lányoknak. Csak itt bujdosunk a nagy kősziklák közt, mint az a kis madár, akit a sas üldöz. Szívem csak azért van bánatba merülve, kedves kis Erzsikém, jutok-e eszedbe. Egyetlen reményem csakis abban lelem, hogy az ősszel meglátom a kedves szülőföldem. Hát az én kedvesem hogy fog majd örülni, ha majd ismét haza fogok szabadulni és ha majd felteszem azt a szép kalapot, magaménak érzem e széles világot. Úgy érzem magamat, mint azon kis madár, ki a kalitkából a szabadba kijár. Így telik, barátom Bileken az élet, csak haza mehessek, ebből sose kérek. Most már végít veszem az írásomnak, aki nem hiszi próbálja meg ezeket.

BILEKI BAKA DALA

Augusztusnak huszadikán reggelén
Maséroz egy ezred a hegy tetején,
De mire a hegytetőre felérnek,
A hőségtől összeesnek szegények.

Ezredorvos nagy sietve jelenti,
Legénységnek meg kellene pihenni.
Ezredes úr szigorúan kimondja,
Tovább megy az ezred masirozva.

Hull a góló mint a zápor mireánk,
Azt sem tudjuk, merre van a mi hazánk.
Ne félj, pajtás, majd megsegít a jó ég,
Megmenti a szegény baka életét.

Piros rózsát tűzünk ki a sapkánkra,
Úgy megyünk el, jó pajtás a csatába.
Ha a szerencse szolgál, rá hajolunk,
De a rózsát sapkánkból ki nem dobjuk.

Magyar huszár itat Rinya vizébe,
Ottan van a jó pajtása meglöve,
Nyerít a ló, eszi a halott szagát,
Itt lőtték le a szegény magyar bakát.

Piros vérem kiömlik a mezőre,
Könnyes szemmel feltekintek az égre;
Jaj Istenem, itt hagyom az életemet
Árván pedig a kedves szeretőmet.

Bosnyákország vérrel hizott mezeje,
Sok anyának de szomorú a szíve,
Sok magyar fiú meghalt Boszniáért,
Életével fizetett a hazáért.

Boszniában van egy nagy sír megásva,
Abban vannak a halottak behányva,
Ott nyugszik a magyar kislány babája,
Sötét felhők tornyosulnak reája.

Holló madár hova repülsz sebesen?
Elrepülök én a szép magyar földre,
Hirül viszem sok jó édes anyának,
Több levelet ne irjon a fiának.

Éjjel után egyet ütött az óra,
Egy ágyúszó, álljon mindenki talpra,
Induljunk és menjünk az ütközetbe,
Országunknak már egy része elveszve.

Majd ha megyünk Bilek várból kifelé,
Négyes sorban megyünk Trebinye felé,
Az őrnagy úr komenderoz zungebet,
Bosnyákország a jó Isten verjen meg!

MALI WÁRDÁR TÖRTÉNETE

Hercegovinában, Montenegró szélén állt egy erős kis vár a szikla tetején. E várnak regéjét akarom elbeszélni, amel a sötét égnek rémes képét festi. Merítsen hát minden baka tanulságot. Éber szemmel álljon Boszniában posztot. Huszonnyolc esztendő múltott el azóta, mióta a várnak sírál a lakosa. Huszonnyolc esztendő sötét nehéz sula nehezült a várnak összedült romjára. Harminc magyar baka őrizte a várat. Harminc közül egyet szép Bencének hívtak. Bencének Cugszfűrör rangja volt. Egy szép tavaszi napon őrjárat közben egy forrásra akadt. Egy gyönyörű szerb lány ép vizet merített. Bence hogy meglátta hozzá közelített. Mert Bence szerbül is hibátlanul tudott beszélni, lágyan csengő hangon hozzá emígy szólott: Ki vagy te gyönyörű leánya a földnek? A szívében iránta nagy szerelmet érzett. Bence a szép leányt szemével igézi. A leány csak pirul, szerelme legyőzi. Egy kis szünet után Bence emígy szólott: Holnap ilyen tájban ismét ide jövök. A szép leány nem szólt, csak szemébe nézett, a kinézésből már mindent megértett. Bence már úgy másnap kilenc óra tájban ott állt a pataknál s reá várakozott. Egy kis idő múlva a szikla megett a vezér lánya Bence keblén pihent. Forrás volt tanyája a szerelmes párnak, vést jósló susogása a találkozásnak. Egyszer csak elmaradt az édes találka. Bence hiába várt, nem jött a leánya. Bence egy-két nap még a forrásnál várta, de hogy nem jött nem is várt többé rája. Így múlt el a két holnap. Végre azután egyszer a szikla tündére megjelent. Halavány orcáján a szenvedés látszik, bágyadt szemében a remény sugárzik. Lázás izgalommal az utat (leste), hogy nem jön-e Bence, szívének a párja. Elérkezett a nap, a szabadulás napja, Bence utoljára indult őrjáratra. A szokott útján a forráshoz menvén álmoképnek véli, mi vele történik. Ötet szép arája várja. Így suttog: Nézd mi szép szerelmünk gyümölcse. Boldogan mosolra nyitja picin kis száját, hogy reá leheli Bence forró csókját. Bence megígéri, de mit sem felel, miután kihűlt már iránta szerelme. Azzal elindulva vissza sem pillantván a leány remegve utána kiáltván: Esküszöm az égre, egek Istenére, bosszút fogok állni, jaj tenéked, Bence. Siet hazafelé szülőfalujába, hogy csapatot gyűjtsön bosszú állására. Mali Wárdár hegyén készülődik az est, mindig sötét volt, de most még sötétebb lett. A hold is elbújik. Talán az is érzi, hogy készül a völgyben oda lenn valami. Titkon megdöbbenve kandikálva látja, amint egy női hang a parancsot osztja. Jól megfigyeljétek, amit én most mondok. Ha fehér kendőm majd lobogni látjátok, az lesz a jel. Rögtön a várra törjétek. A posztal majd magam végzek, a többi könnyen megy. Alszik már az őrség, senki sem sejt semmit. Bence dolgát végzi, ő is megy aludni. A megsértett lány a poszthoz akkor ér, mikor mélen aludt a bástya tetején. Azzal benyúlt a csillogó óvébe, fényes törét tövig mártja a baka szívébe. Egyet horkolt az ör és lezuhant a méjségbe, nem is sejtí senki, mi lett hanyagsága vége. A megrémült lány ennek láttára, rémulve futott szikláról sziklára. Zokogva kiáltja a váró csapathoz, hogy ne közelítsen senki se a várhoz. Fehér kendőjét a szél megblebbentette, a várakozó csapat jeladásnak vélte. A vérszomjas csapat tigrisként rohant a várra, senki sem hallgatott a kiabálásra. A leány örültként a ruháját tépi, az őrségből csak a Bencéjét keresi. Szép Bencének vére folik a padlóra. Tudom mért volt ez, volt utolsó szava. A leány mint örült felfutott a várba. Bencéjét keresi szobáról szobára. Végre megtalálta vérben haldokolva, ráborult és sírva-zokogva suttogja: Megbocsájtok amér vétettél ellenem, mert halálad után a tied lehetek. Azzal átöleli a bástyára húzza egy utolsó sóhajt vet még hazájára. A vérrel ázott szikla még ma is suttogja: ott van harminc magyar bakának jászos sírja. Baka pajtásaim, ide figyeljétek, boszniai kislányt ne hitessetek. Pár kis év az időnk, haza fogunk menni, magyar kislányt fogunk feleségül venni. Wége. Írta Badics Mihály 1913 1 h 6 n szolgálatban este 9 órakor.

LÁTOM, HOGY AZ ÉG IS...

*Látom, hogy az ég is sír már felettem,
Hogy ha nekem a csatába kell mennem,
Még a föld is könnyes szemmel néz reám.
Piros vérem a csatába kifolyt már.*

*Piros vérem áztatja meg a földet,
Kik siratják meg a hős vitézeket.
Kik teszik a temetőbe ezeket,
Fejfájukra ki írja rá nevüket?*

*Egy sír vagyon ötnek hatnak megásva,
Egynek sincsen fejfája sem csinálva.
Egy köre van emlékjelük fölírva.
Ugy siratják kedveseik a sírban.*

MAGYAR BAKA TEMETÉS

*Mi piroslik ott a síkon távolban,
Magyar baka piros vére a porban,
Sok halált szórt az ellenség sorára,
Végre egy golyó ötet is találta.
Ágyú helyett koporsót visz a szekér,
Benne fekszik egy magyar bakalegény.
Rá van téve csákója és fegyvere,
Szemfödele a komisz köpönyege.
Bajtársai parádéba kísérik,
Komoly arccal néha-néha könnyezik.
Nincs harangszó csak egy ágyúdörrenés,
Ebből áll a magyar baka temetés.
Baka vagyok, bakának is születtem,
Ha meghalok, nem siratnak meg engem,
Nem mondják rám a Szent Dávid zsoldárját,
Nem húzzák rám a falunak harangját.*

Írta Molnár János 1914.

ÖREG 44-ES BAKA NÓTÁJA

*Ferenc József azt írta egy aranyos levélbe,
Kétszer négyes Albrek-baka menjen fel Budapestre,
Kétszer négyes Albrek-baka ne legyen Boszniába,
Mert a budapesti leányok egytől egyig mind árva.*

*Fergateringot fújja a bataliánc kornista,
Minden öreg bakának készen áll a risztungja,
Hull a könnye mint a zápor minden bosnyák kislánynak,
Fehér kendőt lobogtat a kétszer négyes bakának.*

KATONAVERS

*Mikor a bakának el kell masírozni,
Kiáll a kapuba elkezd káromkodni,
Szidja a suszternak a jó édesanyját,
Mért csinált a bakának rövidszárú csizmát.*

*Mikor a huszárnak el kell masírozni,
Elkezd a lovát szépen megpucolni,*

*Mikor megpucolta, meg is kantározza,
Lábát beteszi a fényes kengyelvasba.*

*Mikor a tüzérnek el kell masírozni,
Elkezdi ágyúját szépen megpucolni.
Mikor kipucolta, szépen kilagozta,
Készen van már minden, hadd jöjjön a csata.*

*Mikor az őrmester kiállott a gangra,
A nagy parancskönyvet a kezébe fogja,
Fennhangon kiáltja, szerbusz 12-beliek,
Parancsba jött hozzánk, hogy szabadságra mennek.*

GYERTEK, FIÚK...

*Gyertek, fiúk, kik egyszerre születtünk,
Kik egyszerre komisz ruhát viseltünk,
Vessük le a komisz inget és gatyát,
Hat krajcárért ne szolgáljuk a császárt.*

*Gyertek, fiúk, menjünk el a kantinba,
Igyunk egyet a megszabadulásra.
Ezt se hittük pár kis évvel ezelőtt,
Hogy letelik a mi három esztendőnk.*

*Századosunk kiadta a parancsot,
Tizenkétbeliek vehetnek fel kalapot,
Kalap mellé szabadságos virágot,
Hadd sírjanak a kaposi leányok.*

*De magas a kaposvári kaszárnya,
Piros rózsza nyílik a négy sarkába,
Gyere, rózsám, szakítsál egyet róla,
Szeptemberbe tűzd ki a kalapomra.*

BEIZENTEM A KAPOSI BÍRÓNAK...

*Beizentem a kaposi bírónak,
Márványkövel rakassa le az utat.
Rakassa le, rakassa le simára.
Jön a babám nyikorog a csizmája.*

*Dombon van az a bileki kaszárnya,
Három évig vagyok én bele zárva,
A három év majd lejár, babám nem hiába vár.
Itt hagyjuk azt a bileki kaszárnyát.*

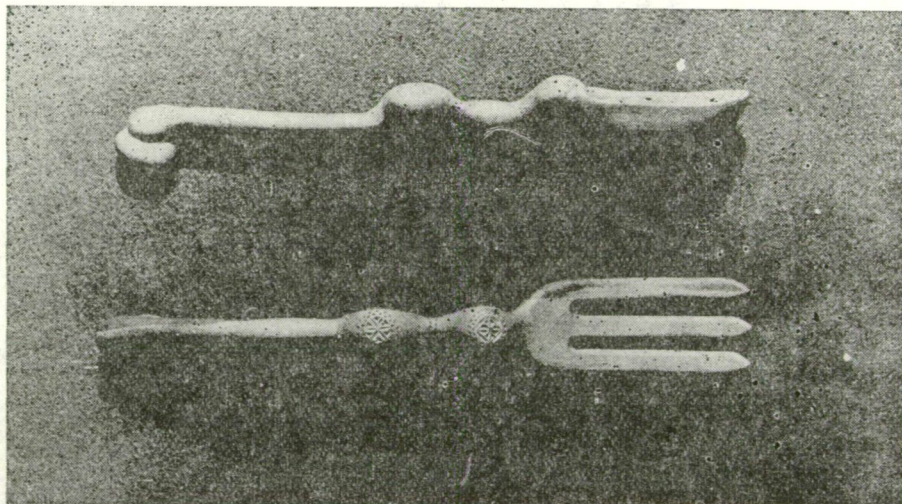
ÖREG BAKA BÚCSÚJA A SZÁZADJÁTÓL

Kapitány úr, kiszolgáltam kegyelmét, adja ki a szabadságos könyvecskét. Elmegyek én az én drága hazámba, itt hagyom a kapitány urat ezen görbe országba. Főhadnagy úrnak alássan jelentem, el kell mennem, mert már nekem itten nincs helem.

Elmegyek Hercegovinától messzire, itt hagyom főhadnagy urat örökre. Hadnagy uram, ne állítson rapportra, hadd mehessek békével az utamra. Volt énnékem bűntetésem valaha? Hadnagy urat nem sértettem meg soha. Zászlós urat meg én csak arra kérem, bocsáson meg, ha valamit vétettem. Mert elmegyek az én drága hazámba, ráborulok kisangyalom vállára. Örmester úr, Isten áldja meg magát, köszönöm a hozzámvaló jóságát. Elmegyek, nem leszek többé katona, jobb lesz otthon, a babám is azt mondja. Fűrer uram, állítson minket össze, vezessen az ezredes úr elébe. Hadd nézzen meg bennünket utoljára, mert elmegyünk a mi drága hazánkba. Káplár uram, álljon a jobb szárnyára, úgy megyünk a vasúti állomásra. Ott azután fölülünk a gőzösre, Isten veled Bosnyákország örökre. Fráter uram, vegye elő kendőjét, törölje meg könnyeitől a szemét. Ne búsuljon, hogy mi innét elmegyünk, sajnálom, de nem egyszerre születtünk. Pajtásaim, most hozzátok fordulok, utoljára nektek is szerbuszt mondok. Ne sírjatok, hogy mi innét elmegyünk, meglehet, még otthon együtt lehetünk.

EMLÉKVERS

*Csúnya ország bosnyák ország, csupa szikla, csupa kő,
Néha még nyár közepén is havas itt a hegytető.
Pajtás, hogyha az Isten kedvesidhez haza segél,
El ne felejtse, akivel itt három évet szenvedtél.*

NAGY KRISTÓF MUNKÁJA